

Hoe angst kwetsbaar maakt

Anna Walsweer

Het leest haast als satire. Eind juni spreekt de rechtbank in Nieuwegein twee mannen van eind veertig vrij, die werden verdacht van het verkrachten van een zeventienjarig meisje. De situatie waarin zij zich bevond, betrof volgens de rechtbank geen situatie waartegen de wetgever had bedoeld te beschermen.

De situatie?

Aangeschoten midden in de nacht met twee grotere en oudere mannen in de auto op een parkeerplaats terechtkomen. Mannen die hadden aangeboden je een lift te geven, nadat je zei het niet te zien zitten alleen naar huis te fietsen. Mannen die je eenmaal op de parkeerplaats kussen en betasten, die je uitkleden en seks met je hebben. Mannen waartegen je je niet durft te verzetten.

Bij thuiskomst belt het meisje overstuur een vriendin. Tegen haar zegt ze te zijn verkracht, een interpretatie waar de rechtbank zich niet bij aansluit. Hoewel het de geloofwaardigheid van haar getuigenis benadrukt, wijst het erop dat een “verkrachting” in de juridische zin van het woord niet kan worden bewezen. Ze zou in staat moeten zijn geweest “nee” te zeggen tegen de seksuele handelingen en zou zich daarom niet in een ‘bijzonder kwetsbare positie’ hebben bevonden.

De uitspraak

De ‘bijzonder kwetsbare positie’ waar de rechtbank van spreekt, is een nieuw juridisch begrip dat valt onder artikel 246 van het Wetboek van Strafrecht. Deze bepaling werd aangenomen op 1 juli 2024 om seks met zestien- en zeventienjarigen in een bijzonder kwetsbare positie strafbaar te stellen en hen verder te beschermen tegen seksueel misbruik. Omdat het begrip nog zo nieuw is, is er weinig jurisprudentie van dergelijke zaken. De rechtbank heeft dus relatief veel vrijheid bij haar interpretatie ervan.

Toch klampt het zich in de uitspraak krampachtig vast aan de weinige handvatten die het heeft. Zo oordeelt de rechtbank dat er geen sprake is van een ‘situatie van afhankelijkheid’ die een ‘bijzonder kwetsbare positie’ veroorzaakt. Om hiervan te spreken, moet volgens de rechtbank immers een hoge drempel gehaald worden – denk aan minderjarigen die economisch afhankelijk zijn van de dader, een illegale verblijfsstatus hebben of lid zijn van een sekte. Een rechtvaardiging voor het aannemen van deze hoge drempel, vindt de rechtbank ook in een zedenzaak uit april 2023. Hierin bleek het mee naar huis nemen van een 15-jarige jongen door een veel oudere man onvoldoende aanleiding om te spreken van een ‘kwetsbare positie’.

Daarnaast, oordeelt de rechtbank dat het meisje zich feitelijk gezien niet in een situatie bevond, waarin het voor haar onmogelijk was “nee” te zeggen tegen de seksuele handelingen. Het was immers haar idee geweest een McFlurry te gaan halen, wat ervoor zorgde dat ze op de parkeerplaats terechtkwamen. Bovendien benadrukt de rechtbank de welwillendheid van de verdachten. Hadden ze ook maar enigszins het vermoeden gehad dat het meisje de seksuele handelingen niet wilde, dan zouden ze onmiddellijk zijn gestopt, aldus hun verklaring.

Angst maakt kwetsbaar

Hier struikel ik over. Afgezien van het feit dat dit riekt naar *victim blaming* bekruipt mij het gevoel dat de rechtbank zich wel heel makkelijk afdoet met de vermeende mogelijkheid tot verzet. Zo staat het geen moment stil bij de veelal vrouwelijke angst om bij verzet *gewelddadig* verkracht of zelfs vermoord te worden. De rechtbank erkent weliswaar dat de omstandigheden een twijfelachtig beeld kunnen oproepen over de situatie, maar schenkt daarbij geen aandacht aan het beeld en de angst die deze omstandigheden bij het zeventienjarige meisje zelf hadden kunnen oproepen.

Al van jongs af aan horen meisjes lugubere verhalen over seksueel geweld. Volgens filosofe Susan Brison zorgt dit ervoor dat alle vrouwen een schrikbeeld met zich meedragen over hoe een verkrachting eruit ziet, maar ook hoe deze gewelddadig kan ontsporen op het moment dat een man zich afgewezen voelt. Dit beeld lijkt soms haast onontkoombaar. Overtuigd van de onvermijdelijkheid van hun eigen toekomstige verkrachting, ontwikkelen meisjes strategieën om hun kans van overleven te vergroten. Deze lijken vaak op: ‘als ik hem zijn gang laat gaan, laat hij me daarna hopelijk met rust.’

Als ik aan mijn eigen angst denk, herinner ik me hoe een veel oudere en grotere man zich op de stoel tegenover me liet vallen in de trein. Hij rook naar bier en zijn vrienden zaten verspreid over de coupé. Hij staarde me aan en vroeg hoe het met me ging. Ik reageerde niet en keek weg. Ik wilde van plek verwisselen, maar was bang dat hij dat als aanstootgevend zou ervaren. Ik zat verstijfd op mijn plek. Ik wist dat ik nog tien minuten door het donker moest lopen. Wat als ze me zouden achtervolgen? Hartstikke leuk die jaren aan zelfverdediging, dacht ik, maar tegen vier grote mannen maak ik geen schijn van kans.

Interpretatie onrecht

Er gebeurde niks en ik schaamde me haast dat mijn interpretatie van de situatie zo stereotyperend was geweest. Toch laat het zien hoe de angst doet verstijven. Deze kan al worden aangewakkerd door een blik, het donker of iemands lichaamsbouw. Laat staan dat je als zeventienjarig meisje, aangeschoten en midden in de nacht, met twee grotere en oudere mannen in de auto op een parkeerplaats terechtkomt, waar duidelijk wordt dat ze seks met je willen. En hoewel de rechtbank de

welwillendheid van de verdachten als uitgangspunt neemt, staat dit in schril contrast met het uitgangspunt van meisjes: angst voor escalatie.

Dat de rechtbank deze angst achterwege laat in haar interpretatie, maakt die onvolledig en daarmee onrechtvaardig. Het meisje wordt slachtoffer van wat filosofe Miranda Fricker beschrijft als een 'interpretatie onrecht', omdat ze niet in staat is haar verkrachting begrijpelijk verstaanbaar te maken in de rechtzaal. De angst slachtoffer te worden van seksueel geweld treft immers voornamelijk vrouwen. Het maakt daarmee geen deel uit van de gedeelde interpretatieve werkelijkheid. Een werkelijkheid die voornamelijk gedomineerd wordt door het mannelijke perspectief. Er ontstaat een interpretatief gat, waar de rechtbank in tuimelt.

De uitspraak laat daarom zien dat meisjes, ondanks hun geloofwaardigheid, nog altijd structureel worden benadeeld in de rechtbank wanneer zij getuigen over hun verkrachting. Hun ervaringen en interpretaties vinden geen plek in de juridische taal, maar bevinden zich in de marges. Ze worden genegeerd door de rechtbank. Zolang deze angst juridisch gezien niet wordt beschouwd als een sociale werkelijkheid die meisjes bijzonder kwetsbaar maakt voor seksueel misbruik, zullen ze hier nooit verder voor worden beschermd. Integendeel, omdat hen de controle wordt gegeven over hun eigen verkrachting, worden ze alleen maar verder beschadigd. En dit lijkt mij juist precies niet de bedoeling van de wet die werd aangenomen op 1 juli 2024.

